

дозволить залучити на ринок додаткові товарні ресурси, урізноманітнити асортимент товарів, вплинути на ціни, збільшити товарооборот.

Список літератури

1. Апопій, В. В. Внутрішня торгівля та АПК України: ефективність взаємодії [Текст] : монографія / В. В. Апопій. – Львів : ЛКА, 2007. – 368 с.

2. Березін, О. В. Стан та шляхи підвищення ефективності заготівельної галузі споживчої кооперації України [Текст] : монографія / О. В. Березін. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2007. – 193 с.

3. Григорова, Т. В. Кооперація: условия возникновения, сущность, перспективы развития [Текст] / Т. В. Григорова. – Новосибирск : Сиб. ун-т потреб. кооп., 2007. – 232 с.

4. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій системи Укоопспілки за 2009 рік [Текст]. – К., 2010. – 103 с.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків

© Н.Г. Міценко, 2010

УДК 658.7:334.735+330.15

І.П. Мішук, канд. екон. наук (ЛКА, Львів)

ЛОГІСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ РЕСУРСНИХ ПОТОКІВ У СПОЖИВЧІЙ КООПЕРАЦІЇ

Проведено аналіз стану і проблем розвитку кооперативної торгівлі України, розглянуто проблеми організації ресурсних потоків, що забезпечують діяльність підприємств споживчої кооперації, запропоноване використання логістичного підходу до створення інтегрованої системи організації, реалізації та управління ресурсними потоками в межах системи Укоопспілки.

Проанализировано состояние развития кооперативной торговли Украины, рассмотрены проблемы организации ресурсных потоков, обеспечивающих деятельность предприятий потребкооперации, предложено использование логистического подхода для создания интегрированной системы организации, реализации и управления ресурсными потоками системы Укоопсоюза.

An analysis of modern state and problems of development of co-operative trade of Ukraine is conducted, problems of organization of resource streams, which supplies of activity of enterprises and organizations of consumer co-operation, are considered, it is suggested to take a logistic approach to creation of the integrated system of organization, realization and management by the resource streams within the limits of the system of Ukoopspilka.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Недостатність традиційних підходів, форм, методів і способів здійснення торговельної діяльності суб'єктами господарювання системи споживчої кооперації для реалізації задекларованих завдань щодо економічного і соціального розвитку і задоволення потреб пайовиків обумовлює необхідність пошуку більш ефективних інструментів управління діяльністю галузей оптової та роздрібною торгівлі Укоопспілки та їх взаємодією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації споживчої кооперації України до ринкових умов господарювання досліджували такі провідні науковці та практики кооперативного руху, як М.В. Аліман, В.В. Апопій, С.Г. Бабенко, П.Ю. Балабан, О.В. Березін, Н.В. Карпенко, В.І. Касаріна, Б.М. Мізюк, Ф.І. Хміль та ін. [1]. Проте, можливість застосування в системі споживчої кооперації України інструментарію логістики для організації, реалізації та управління ресурсними потоками на засадах комплексного, системного підходу в існуючих публікаціях детально не розглядається.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення основних проблем організації ресурсних потоків, що стримують розвиток оптової та роздрібною торгівлі споживчої кооперації України і взаємодію між ними, а також формулювання деяких перспективних напрямів застосування логістичного підходу для формування інтегрованої внутрішньосистемної логістичної системи організації, реалізації та управління ресурсними потоками в системі Укоопспілки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з основних суб'єктів споживчого ринку в Україні є система споживчої кооперації, яка завдяки наявності в значній кількості сіл і міст України розгалуженої роздрібною торговельної мережі, що нараховує 11340 магазинів, обслуговує переважно сільське населення [2, с. 4]. При цьому загальний обсяг роздрібною товарообороту системи Укоопспілки у фактичних цінах у 2009 р. становив 3984,2 млн. грн, збільшившись проти 2005 р. на 52,6%; але у порівнянних цінах (з урахуванням індексів зростання роздрібних цін) він зріс лише на 9,2%, а частка споживчої кооперації у загальних обсягах роздрібною товарообороту зменшилась і склала в 2009 р. лише 6,2% товарообороту України [там же, с. 2].

У загальній структурі роздрібною товарообороту системи Укоопспілки в 2009 р. найбільшу питому вагу займав продаж таких груп продтоварів, як горілка та лікєро-горілочні вироби (10,75%), тютюнові вироби (9,86%), хліб та хлібобулочні вироби (7,37%), пиво (6,10%), м'ясо копчене, солоне та ковбасні вироби (5,93%), цукрові кондитерські вироби (5,29%), вино (4,05%), борошняні кондитерські вироби (3,75%), м'ясо та птиця свіжі та заморожені (3,71%), безалкогольні напої (3,40%); з непродтоварів за обсягами реалізації у 2009 р. вирізнялися

будівельні матеріали (2,60%), засоби для миття, чищення та догляду (1,44%), посуд та столові набори (1,11%), парфумерно-косметичні товари (1,07%) [2, с. 23-27; 3, с. 25-29]. Загальна частка 10 груп продтоварів, кожна з яких перевищує 3,0%, складає 60,21, або 69,6% від загального товарообороту з продажу продтоварів. Проте, аналіз статистичних даних щодо обсягів продажу окремих товарів підприємствами роздрібною торгівлі споживчої кооперації України показує, що за дванадцятьма (з п'ятнадцяти) позиціями основних продтоварів фактичні обсяги реалізації у 2009 р. були меншими, ніж у 2005 р. (табл.1).

У документах органів управління споживчої кооперації України з року в рік констатується, що система Укоопспілки невиправдано втрачає позиції в торгівлі хлібом, а більшість кооперативних підприємств припинили займатися торгівлею непродтоварами першої необхідності та широкого вжитку, які раніше реалізовувались через мережу спеціалізованих та універсальних магазинів Укоопспілки.

Таблиця – Продаж основних продовольчих товарів системою споживчої кооперації України в 2005-2009 рр. [2, с. 3-4]

Група товарів	Од. виміру	Обсяги реалізації у		2009 р. до 2005 р., %
		2005р.	2009р.	
М'ясо і птиця	Тис. тонн	7,2	5,9	81,9
Ковбасні вироби	Тис. тонн	8,3	6,4	77,1
Консерви м'ясні	Муб.	0,7	1,0	142,9
Риба та морепродукти	Тис. тонн	3,0	3,2	106,7
Консерви рибні	Муб	2,7	1,3	48,1
Масло тваринне	Тис. тонн	1,7	1,3	76,5
Олія	Тис. тонн	4,3	4,1	95,3
Маргаринова продукція	Тис. тонн	4,4	1,5	34,1
Сир і бринза	Тис. тонн	0,9	1,0	111,1
Яйця	Млн.шт.	34,1	31,7	93,0
Цукор	Тис. тонн	12,2	6,8	55,7
Кондитерські вироби	Тис. тонн	18,1	14,6	80,7
Горілка та лікєро-горілочні вироби	Тис. дал.	1401	1012,4	72,3
Пиво	Тис. дал.	3776	3097,8	82,0
Безалкогольні напої	Тис. дал.	7640	3288,2	43,0

Певною мірою ці проблеми можна пов'язувати з недостатнім рівнем роботи кооперативної оптової торгівлі, яку в системі споживчої кооперації Укоопспілки у 2009 р. здійснювали 70 торгових баз (проти 154 баз – у 2002 р. і 72 – у 2005 р.) [2, с. 4]; при цьому площа загально-

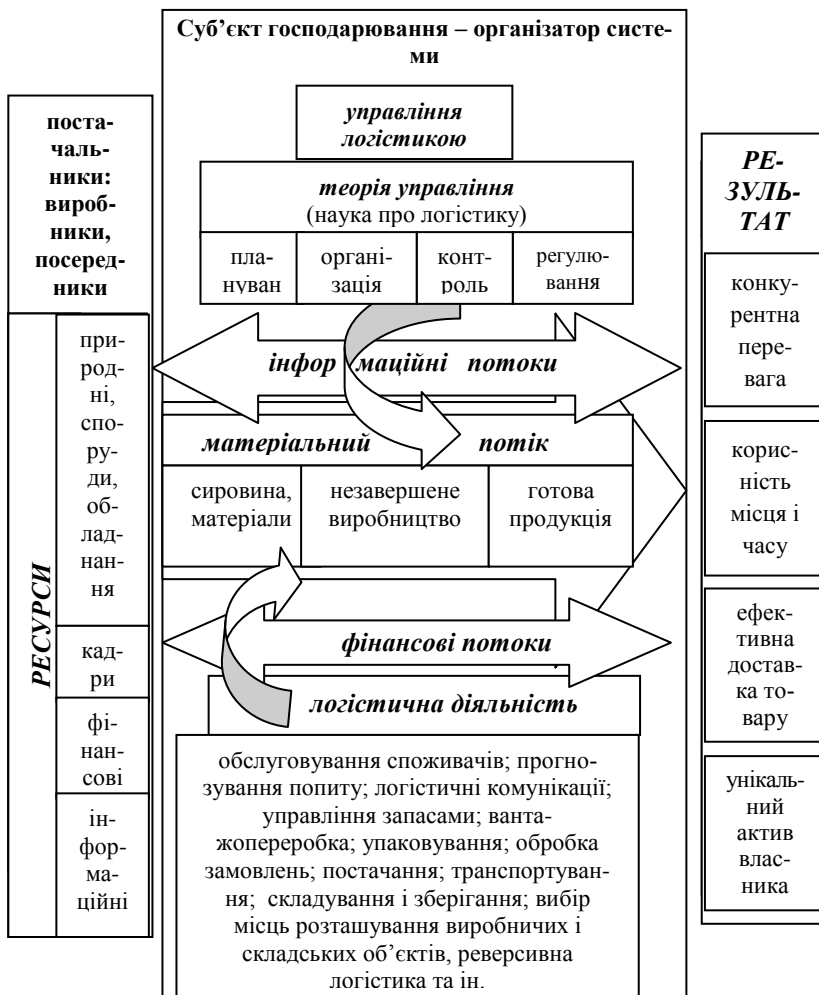
товарних складів споживчої кооперації становила у 2009 р. 249,3 тис. м² (проти 625,3 тис. м² – у 2005 р.), що свідчить про систематичне зменшення потужностей підприємств оптової торгівлі Укоопспілки [2, с. 37]. Як наслідок, частка кооперативного оптового обороту в роздрібному товарообороті Укоопспілки у 2009 р. становила лише 18,8% [там же], тобто понад 4/5 товарної маси закуповувалась роздрібною торгівлею самостійно, без залучення оптової ланки, без використання можливостей отримання найбільш вигідних умов для придбання товарів крупними партіями зі знижками з оптово-відпускних цін виробників і їх постачання в магазини відносно невеликими, але підсортованими партіями зі складів кооперативної оптової торгівлі.

Недостатній рівень взаємодії роздрібною торгівлі споживчої кооперації з кооперативним оптом призвів до відмови від торгівлі окремими товарами (прямі поставки яких є неможливими через обмеження мінімального розміру партій або ж недоцільними через занадто високі транспортні витрати), звуження асортименту товарів у кооперативних магазинах, скорочення чисельності магазинів, згортання їх спеціалізації та ін. Роздрібна торгівля споживчої кооперації фактично виявилася неспроможною забезпечувати населенню пропозицію товарів у тому асортименті, тієї якості, в тій кількості, в тому вигляді, за тими цінами, тоді і там, де вони потрібні конкретним категоріям споживачів.

Одним із засобів виправлення існуючої ситуації може стати використання ідей логістичного підходу до управління й реалізації руху матеріальних ресурсів і готової продукції в процесі їх просування до споживачів (рисунок).

Вітчизняні вчені пропонують розглядати логістику як: "...концепцію (філософію) економічної діяльності; інтегровану функцію управління матеріальним потоком, що існує у формі логістичної підсистеми в мікроекономічних системах; міждисциплінарну науку, пов'язану з пошуком організаційно-управлінських резервів підвищення ефективності такого управління" [4, с. 7]. Проте розуміння логістики переважно як філософії економічної діяльності або ж кібернетичного управління поточковими процесами на основі застосування економіко-математичного моделювання останнім часом зміщується в напрямку практичної діяльності у сфері бізнесу, пов'язаної з доставкою матеріальних ресурсів і товарів. Так, визначення логістики, наведене Європейською логістичною асоціацією (ЄЛА), до її змісту, поряд з управлінськими функціями планування, обліку та контролю, відносить функцію *реалізації процесу просторово-часового переміщення товарів*; Американська рада з управління логістикою (CLM) теж вважає одним з компонентів логістики *безпосередню діяльність з переміщення елементів матеріального потоку* (тобто – реалізацію даного процесу).

Такий підхід підтримують латвійські фахівці Н. Крумінш та К. Вітоліньш, які трактують логістику як «...сукупність дій (логістичних операцій), котрі ... неодноразово повторюються до того часу, поки

**Рисунок – Система логістики та її основні елементи
(розроблено автором на основі [7, с. 3])**

сировина з вихідного матеріального ресурсу неперетвориться на виробництві у готовий товар, який, у свою чергу, буде доставлений до пункту продажу” [5, с. 9]. Польський вчений М. Васелевський у монографії «Економіка логістичних систем» стверджує, що «...логістика у макроподанні (тобто – на макроекономічному рівні) – це сукупність переміщень матеріальних благ в економіці, величина і

структура утримуваних запасів, а також технічна інфраструктура, яка зумовлює процеси переміщення та утримання запасів» [6, с.14].

Російський вчений О. Маликов вважає, що «...під логістикою потрібно мати на увазі комплекс технічних засобів, дій (операцій, робіт, процесів, цілісних технологій) та методичних правил, спрямованих на ефективне планування, організацію, реалізацію (фізичне здійснення) та управління вантажопотоками, їх юридичне, інформаційне, фінансове, інженерно-технічне та науково-методичне забезпечення і здійснення у відповідності зі стратегічними цілями підприємства або певними зовнішніми цілями» [8, с. 8].

Отже, логістика у розумінні її як комплексу господарської діяльності охоплює виробничо-господарські, організаційні, техніко-технологічні, економічні, правові аспекти і включає великий комплекс різноманітних функцій, які забезпечують процес просування матеріальних ресурсів, готової продукції, товарів та ін.; одночасно з цим, складовою системи логістики та ефективним механізмом управління рухом матеріальних ресурсів у т.зв. логістичному ланцюгу є логістичний менеджмент. При такому підході логістичний ланцюг розглядається як єдине ціле, а окремі підприємства-учасники логістичного ланцюга виступають як певні центри логістичної активності, котрі прямо чи опосередковано пов'язуються в єдиному процесі управління матеріальним (товарним) потоком для найбільш повного та якісного задоволення покупців і цілей бізнесу кожного з учасників. При цьому матеріальний (товарний) потік виконує роль „інтегратора”, що об'єднує кількох суб'єктів господарської діяльності, а необхідною умовою реалізації такого завдання є дотримання принципів системного підходу щодо взаємодії елементів інтегрованої логістичних систем (прямо чи опосередковано) з логістичними потоками (матеріальним, інформаційним, фінансовим тощо). Додатковою перевагою споживчої кооперації під час організації інтегрованої („кооперативно-корпоративної”) системи руху матеріальних та інформаційних потоків слід вважати відсутність внутрішніх конфліктів між учасниками логістичних ланцюгів, створюваних ланками єдиної системи Укоопспілки.

Створення інтегрованої системи руху матеріальних та інформаційних потоків, яка б забезпечувала доведення потрібного товару необхідної якості у необхідній кількості в обумовлені місце і час з мінімальними витратами, її регулювання, контролю і фінансового забезпечення, повинне передбачати використання концепції загальних витрат управління логістикою як основи для аналізу і прийняття рішень, адже витрати, пов'язані з закупівлею, транспортуванням, зберіганням, управлінням запасами і виконанням інших логістичних операцій на стадіях матеріального забезпечення та товаропосування, залежать одні від інших, а спроби мінімізувати їх лише в межах окремого виду

діяльності можуть викликати зростання загальних витрат в наскрізному логістичному ланцюгу.

Розуміння центрального місця *самого матеріального потоку* у такій системі визначає необхідність нагального проведення аналізу стану організації товаропросування в сегменті споживчої кооперації, товарного і матеріально-технічного забезпечення підприємств роздрібною торгівлі, аналізу параметрів матеріальних потоків і відповідності застосовуваних технічних засобів для опрацювання їх елементів (партий товарів, обладнання, пакувальних засобів, інвентарю) обсягам та інтенсивності матеріальних потоків до кожного пункту їх погашення (тобто – до пунктів роздрібного продажу товарів); аналогічну роботу потрібно провести в кооперативній оптовій торгівлі. Системі споживчої кооперації потрібно упорядкувати системи руху товарних потоків, організувати їх концентрацію, кількісні та якісні перетворення партий товарів у логістичних центрах, якими мали б стати оптові торговельні підприємства. Зниження загальних логістичних витрат всіх учасників системи товаропостачання кооперативних магазинів досягатиметься за рахунок закупівель товарів партиями більшого розміру, отримання відповідних знижок і відносного скорочення питомих транспортних витрат. До того ж, обсяги оптових закупівель товарів кооперативними оптовими базами можуть бути суттєво збільшені за рахунок обслуговування позасистемних роздрібних торговців.

Додаткові переваги від такої трансформації системи товаропросування споживча кооперація отримає завдяки створенню можливостей для ефективного управління системами управління запасами та забезпечення умов для обслуговування роздрібних торговельних підприємств на умовах календаризації товаропостачання і оптимізації маршрутів доставки товарів. Крім оптимізації руху товарних потоків, у системі Укоопспілки варто упорядкувати систему закупівель матеріальних ресурсів (зокрема – торгового обладнання) на засадах їх централізації з отриманням додаткових знижок від виробників або дистрибуторів та гарантій подальшого сервісу.

Окремої уваги заслуговують питання оптимізації інформаційних та фінансових потоків. Для обліку, контролю, регулювання руху матеріальних потоків у системі споживчої кооперації має бути створена повноцінна сучасна корпоративна інформаційна логістична система, яка б дозволяла в режимі реального часу відстежувати стан і проблеми організації руху товарних потоків, визначати потреби у їх поповненні та передати основному постачальнику – оптовій базі споживчої кооперації – функції управління товарними запасами в кооперативних магазинах. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне активізувати перехід кооперативних магазинів, у тому числі – в сільській місцевості, на технології продажу товарів виключно з застосуванням ЕРРО, адже лише за такої умови можна буде точно ідентифікувати обсяги і структуру купів-

вельних потоків у відповідних населених пунктах і припинити негативну практику використання персоналом кооперативних магазинів кооперативного майна задля власних корисливих цілей. Також потрібно переглянути організаційний механізм взаємодії всіх учасників системи товаропросування, включаючи оптову, роздрібну ланки та транспортні підприємства, і забезпечити справедливий для кожного з учасників розподіл економічних результатів діяльності такого логістичного ланцюга (пропорційно до витрат) по кожному з можливих варіантів організації товаропросування.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в системі споживчої кооперації України існують можливості для оптимізації різноманітних ресурсних потоків на основі інтеграції діяльності кооперативної торгівлі шляхом створення організаційно-економічного механізму, який би об'єднав зусилля та інтереси всіх учасників ідеєю забезпечення формування таких параметрів товарного потоку, які б відповідали вимогам населення. Подальші дослідження повинні орієнтуватися на розробку практично-прикладних інструментів забезпечення організаційної, економічної, технологічної та інформаційної єдності кооперативних підприємств різних галузей діяльності (хоча це не виключає доцільності інтеграції логістичної діяльності підприємств та організацій системи Укоопспілки з іншими суб'єктами господарювання).

Список літератури

1. Апопій, В. В. Споживча кооперація України [Текст] / В. В. Апопій. – Львів : Укоопосвіта, 1999. – 366 с.
2. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій системи Укоопспілки за 2009 рік [Текст]. – К. : Укоопспілка, 2010. – 103 с.
3. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій системи Укоопспілки за 2004-2008 роки [Текст]. – К. : Укоопспілка, 2009. – 118 с.
4. Окландер, М. А. Логістична система підприємства [Текст] : монографія / М. А. Окландер. – Одеса : Астропринт, 2004. – 312 с.
5. Круминьш, Н. Логистика в Восточной Европе: Справочник по управлению системами логистики в Восточной Европе, или Что необходимо знать, чтобы система логистики была на 30 % эффективнее [Текст] / Н. Круминьш, К. Витолиньш. – Рига : Schenker, 2007. – 190 с.
6. Економіка логістичних систем [Текст] : монографія / М. Васелевський [та ін.]. – Львів : Львівська політехніка, 2008. – 596 с.
7. Сток, Дж. Р. Стратегическое управление логистикой [Текст] : [пер. с 4-го англ. изд.] / Дж. Р. Сток, Д. М. Ламберт. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 797 с.
8. Маликов, О. Б. Деловая логистика [Текст] / О. Б. Маликов. – СПб. : Политехника, 2003. – 223 с.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© І.П. Міщук, 2010.